

VẤN ĐỀ RÁC THẢI Ở HÀ NỘI - THỰC TRẠNG VÀ NHẬN THỨC CỦA NGƯỜI DÂN

Đỗ Thị Lệ Hằng
Viện Tâm lý học

1. Thực trạng vấn đề rác thải ở Hà Nội hiện nay

Đô thị hoá đóng một vai trò quan trọng trong việc gây ra các nguồn thải và góp phần làm ô nhiễm, mất vệ sinh môi trường. Với tốc độ tăng dân số cơ học thì việc quy hoạch, phân bố các khu dân cư còn nhiều điểm bất cập cần phải bàn: phần lớn các khu dân cư vẫn đan xen với các cơ sở sản xuất và chúng được phân bố khắp mọi nơi trên địa bàn Hà Nội. Điều này gây khó khăn trong việc quản lý nguồn rác thải do sinh hoạt và sản xuất tạo ra.

Theo điều tra của Sở Khoa học Công nghệ và Môi trường Hà Nội (năm 1999), khối lượng rác thải phát sinh hàng ngày ở Hà Nội là 2.290 m³. Trong đó, lượng rác thải sinh hoạt có xu hướng ngày một gia tăng, chiếm 71% so với các loại rác thải khác. Theo dự tính, con số này tăng nhanh đến 3.000m³/ngày vào thời gian gần đây.

Hiện nay, việc thu gom rác thải ở Hà Nội chỉ do một mình Công ty Vệ sinh môi trường đô thị (CTMTĐT) đảm nhiệm. Do vậy, số lượng rác mới chỉ thu gom được khoảng 1.000 tấn/ngày, ước tính khoảng 75%. Số còn lại do những người làm nghề đồng nát thu gom để tái chế hoặc người dân tự đổ xuống các ao, hồ, cống rãnh, ven đê... và chỉ được thu gom qua các kỳ tổng vệ sinh của thành phố. Vì vậy, Hà Nội là thành phố đẹp, song chưa sạch là điều tất yếu.

Cùng với những điều kiện khách quan là ý thức của người dân thủ đô về môi trường và bảo vệ môi trường đã làm cho môi trường ngày càng bị ô nhiễm. Mặc dù ý thức của người dân đang ngày càng được nâng cao qua các hoạt động giáo dục, tuyên truyền và phổ biến sâu rộng kiến thức bảo vệ môi trường. Song, trên thực tế, vẫn tồn tại một bộ phận không nhỏ người dân chưa có ý thức chấp hành Luật Bảo vệ môi trường. Vì vậy, tình trạng đổ rác thải bừa bãi trên phố, trên các chợ tạm, chợ cóc, bãi đất trống... là không tránh khỏi.

Thực tế khách quan cho thấy, lượng rác thải phát sinh hàng ngày trên thành phố còn tùy thuộc vào cơ cấu tổ chức nhà ở, mật độ dân cư... Thùng rác ở gia đình và nơi công cộng cũng là một trong những tiêu chí đánh giá mức độ giữ vệ sinh của cư

dân. Theo nghiên cứu của Viện Xã hội học (1995) cho thấy 83,4% các gia đình có sọt rác trong nhà. Đặc biệt, tại các khu ven nội (Thanh Xuân, Cống Vị, Vĩnh Tuy...) có 14,8% số gia đình sống ở các ngõ xóm gần hồ, ao, sông thường đổ rác, “quăng, liệng” rác một cách bừa bãi mà không cần dụng cụ đựng rác ở gia đình.

Hiện nay, đa số các gia đình đều có thùng rác riêng để giữ gìn vệ sinh trong nhà. Tuy nhiên, vấn đề vệ sinh công cộng thường không được người dân quan tâm. Chúng ta có thể dễ dàng quan sát thấy người dân ném túi rác ra ngoài đường, ra bãi đất trống... một cách tự nhiên. Mặc dù ở Hà Nội đã có quy định về đổ rác, nhưng người dân vẫn chưa có thói quen đổ rác đúng nơi và đúng thời gian quy định. Do đó, trên các vỉa hè, đường phố vẫn có những đống rác bẩn thỉu “trôi nổi” giữa ban ngày.

Trong một khảo sát gần đây⁽¹⁾ chúng tôi tìm hiểu ý kiến của người dân về thực trạng vệ sinh tại các điểm công cộng hiện nay (như khu chợ, nơi vui chơi giải trí, bệnh viện, nhà ga, bến xe, trường học, đường phố và công viên) bằng cách đề nghị họ đánh giá theo 4 mức độ (rất bẩn = 1 điểm, bẩn = 2 điểm, sạch = 3 điểm, rất sạch = 4 điểm), kết quả cho thấy: Các khu chợ là nơi mà người dân đánh giá là mất vệ sinh nhất (ĐTB = 1,51), đứng thứ 2 là nhà ga, bến xe (ĐTB = 1,78) và các đường phố xếp thứ 3 (ĐTB = 2,2). Các điểm công cộng khác như: Công viên, các nơi vui chơi, giải trí và bệnh viện được đánh giá là “không sạch nhưng cũng không đến nỗi bẩn” (ĐTB = 2,46 - có nghĩa là mức độ sạch mới đạt gần ở ngưỡng trung bình). Nơi hiện nay được đánh giá tương đối sạch là trường học (ĐTB = 2,79).

Các số liệu điều tra bằng bảng hỏi trên rất phù hợp với những phỏng vấn sâu của chúng tôi về những địa điểm mất vệ sinh trong thành phố.

Kết quả điều tra cũng cho thấy, có 39% số người được hỏi cho rằng, ở Hà Nội có khoảng từ 20 đến 40% người thường xuyên vứt, thải rác bừa bãi. Điều này có nghĩa là số lượng người thải rác bừa bãi ở Hà Nội là không nhiều. Tuy nhiên, chỉ với số lượng như trên cũng đủ góp phần làm ô nhiễm môi trường.

Theo thống kê của công ty VSMTĐT, Hà Nội có hơn 100 điểm rác thải phát sinh. Các điểm này thường tập trung ở các ngõ ngách, hè phố, những bãi trống, ở tất cả mọi nơi mà người dân khi vứt rác không cảm thấy có “lỗi”. Tuy nhiên, lượng rác thải nhiều nhất chủ yếu từ các công trình xây dựng.

2. Nhận thức của người dân về vấn đề vệ sinh môi trường ở Hà Nội

Ở Hà Nội, do đô thị hoá ngày càng gia tăng cùng với tốc độ phát triển công nghiệp nhanh đã dẫn tới việc tăng nhanh lượng rác thải tại các khu công cộng. Cũng trong khảo sát này, khi tìm hiểu nhận thức của người dân về thực trạng môi trường hiện nay ở Hà Nội, chúng tôi thu được kết quả như sau: có 77,9% số người được hỏi cho rằng Hà Nội “chưa thể là thành phố xanh, sạch, đẹp” vì còn có nhiều rác thải bừa bãi trên khắp các đường phố, ngõ xóm.

Cũng theo đánh giá của nhiều khách thể được nghiên cứu, Hà Nội đang được coi là bị ô nhiễm nghiêm trọng. Điều này nói lên rằng, còn nhiều người đang sinh sống và làm việc ở Hà Nội thật sự chưa có ý thức giữ vệ sinh môi trường. Ngoài ra,

lượng chất thải gây độc hại trực tiếp tới sức khỏe do khói bụi của các phương tiện giao thông cũng là nguyên nhân không thể không nói đến.

Thực tế cho thấy, đi bất cứ chỗ nào thuộc khu dân cư chúng ta cũng nhìn thấy rác. Ngay tại các khu trung tâm như hồ Hoàn Kiếm, các phố cổ, các địa điểm du lịch vẫn tồn tại những đống rác bên lề đường, trên vỉa hè. Theo ý kiến đánh giá của người dân, mặc dù Hà Nội được phong danh hiệu “Thành phố xanh, sạch, đẹp” nhưng trên thực tế môi trường ở Hà Nội đang là vấn đề đáng được báo động. Hầu hết đường phố nào cũng có rác, vỏ hoa quả, giấy, kẹo cao su... Có không ít người không chỉ thải rác mà còn khạc nhổ một cách “vô tư” trên đường phố mà không cảm thấy áy náy và họ không gặp bất cứ một sự phản đối nào từ phía người dân, cũng như các nhà quản lý vệ sinh môi trường.

Trong những năm gần đây, Công ty VSMTĐT đã kết hợp với các tổ chức, đoàn thể trong xã hội đưa ra rất nhiều phong trào kêu gọi người dân có ý thức hơn trong việc bảo vệ môi trường như “Ngày chủ nhật xanh”; “Vì một Hà Nội xanh, sạch, đẹp”; “Người Hà Nội không vứt rác ra đường”... Trên các đường phố, có những thùng rác công cộng với những khẩu hiệu rất đáng chú ý như “Cho tôi xin rác”; “Vì môi trường xanh, sạch, đẹp”; “Xin bỏ rác vào đây! Cảm ơn”...

Những hoạt động tích cực trên đã ít nhiều góp phần hạn chế sự gia tăng rác thải bừa bãi. Tuy nhiên, những hoạt động này chưa thực sự được nhiều người dân “giác ngộ”. Dường như người dân, đặc biệt là những người bán hàng rong vẫn “lãng lờ” trước những lời kêu gọi về ý thức thải rác đúng nơi quy định.

Để có cái nhìn khách quan hơn về nhận thức của người dân đối với vấn đề thải rác, chúng tôi đưa ra 5 mệnh đề thể hiện các giai đoạn nhận thức khác nhau tương ứng với các hành vi thải rác (tính theo 5 mức độ). Mỗi mệnh đề yêu cầu người trả lời đánh giá theo 3 thang: “tất cả người dân”, “phần lớn người dân” hay “ít người dân”. Tương ứng với thang “tất cả người dân” chúng tôi cho 1 điểm, “phần lớn người dân”: 2 điểm và “ít người dân”: 3 điểm, sau đó chúng tôi tính điểm trung bình cho từng thang đo. Với cách tính như vậy, chúng tôi nhận được kết quả sau:

Mức độ 5	Có ý thức tuyên truyền trong cộng đồng không thải rác mean = 2,82
Mức độ 4	Có ý thức về môi trường và không thải rác bừa bãi mean = 2,79
Mức độ 3	Có ý thức về môi trường và giảm thải rác mean = 2,53

Mức độ 2	Nhận thấy mất vệ sinh và vẫn thải rác không đúng nơi quy định mean = 1,96
Mức độ 1	Không nhận thấy vấn đề rác thải là mất vệ sinh môi trường và thải rác không đúng nơi quy định mean = 2,54

Mô hình về các mức độ nhận thức và hành vi tương ứng của người dân

Qua mô hình trên, chúng ta nhận thấy, điểm trung bình của mức độ 2 thấp nhất = 1,96. Như vậy, phần lớn người dân có sự nhận thức và những hành vi tương ứng ở mức độ thứ 2. Điều này có nghĩa là phần lớn người dân đều nhận thức được hiện nay môi trường của chúng ta đang bị ô nhiễm do mất vệ sinh và vẫn tiếp tục thải rác không đúng nơi quy định. Mức độ nhận thức 4 (ĐTB = 2,79) và mức độ 5 (ĐTB = 2,82) với điểm trung bình cao gần bằng 3 có nghĩa là ít người có ý thức không thải rác bừa bãi và tuyên truyền trong cộng đồng. Những con số này một lần nữa khẳng định rằng, nhiều người dân nhận thức được tác hại của ô nhiễm môi trường, cũng như những ảnh hưởng của hành vi thải rác bừa bãi tới môi trường.

Trên thực tế, hành vi thải rác bừa bãi vẫn tồn tại, trên đường phố còn có rất nhiều rác bẩn. Như vậy, người dân mới có ý thức cá nhân, nhưng chưa có ý thức cộng đồng trong việc giữ vệ sinh công cộng. Điều này có nghĩa là, chỉ khi nào người dân có ý thức đối với cộng đồng về việc giữ vệ sinh môi trường thì hiện tượng thải rác bừa bãi ở Hà Nội mới có thể giảm xuống.

Chú thích

1. Đỗ Thị Lệ Hằng. *Thái độ của người dân Hà Nội đối với hiện tượng thải rác bừa bãi*. Luận văn thạc sĩ, 2003.

Tài liệu tham khảo

- Sở Khoa học Công nghệ và Môi trường. *Báo cáo hiện trạng môi trường thành phố Hà Nội năm 1999*.
- Trung tâm Nghiên cứu Giáo dục Dân số và Môi trường. *Báo cáo tình hình quản lý và xử lý chất thải ở Việt Nam*.
- Đỗ Thị Lệ Hằng. *Thái độ của người dân Hà Nội đối với hiện tượng thải rác bừa bãi*. Luận văn thạc sĩ, 2003.
- GS.TS. Đỗ Long (chủ nhiệm). *Các giải pháp tâm lý xã hội trong vấn đề thải rác ở thành phố Hà Nội*. Đề tài cấp Bộ do Viện Tâm lý học thực hiện năm 2002.